

De badinstellingen (1)

Leen Coene

Historiek van de Baden

Wie baden zegt, denkt automatisch aan zee, zon en strand ... Dat is niet altijd zo geweest!

Baden in zee te Oostende wordt voor het eerst vermeld in de Middeleeuwen. Toen reeds bleek het reinigingsbad al erg ingeburgerd. In 1410 maakte de magistraat van Blankenberge bekend dat het verboden was op zon- en feestdagen "by Clippen van de Clocke" in zee te baden...

Reeds in 1625 is kuurbaden in zee op doktersvoorschrift naar Engels model te Oostende bekend.

Een Schot, Charles Grosett, kwam op het idee van een ontluikend meer comfortabel badleven in 1782. Hij kende reeds de twee verschillende uitbatingsvormen die op de Engelse kust succes hadden. Er was de keuze tussen het invoeren van een badwagendienst op het strand, bestemd voor het baden in open lucht, en het bouwen van een badhuis bij het strand waarin warme of koude baden zouden kunnen worden genomen.

Hij diende bij het Centraal Bestuur te Brussel een rekwes in om een badhuis op de zeedijk te mogen betrekken. En zo belandde zijn voorstel te Oostende, alwaar college van burgemeester en schepenen ten zeerste overtuigd waren van een gunstig onthaal door de Oostendse bevolking, temeer daar nu baden veilig zou worden en ook de vreemdelingen zou aantrekken. Maar een precieze lokatie was niet voorgesteld, en er waren juist zware onkosten gemaakt om de Oostendse zeedijk te verstevigen ... een buis voor zeewater doorheen de dijk mocht geen gevaar voor dijkbreuk opleveren... Het plan Grosett kreeg dus uiteindelijk geen kans ... afgekeurd door het Oostenrijkse Centrale Bestuur.

Badkoetsen verschenen voor het eerst langs de Noordzeekust in 1778 te Blankenberge, al snel gevolgd door Oostende. William Heskett was een Engelsman, naar hier gelokt tijdens de Amerikaanse Vrijheidsoorlog (1776 - 1783) omwille van de fantastische economische "boom" die Oostende als enige neutrale haven toen kende. Hij begon als hotelier en bracht als eerst: "une machine ambulante propre à prendre

les bains de mer..." de eerste rollende badcabine, en dit op het "klein strand" in 1783.

Van zijn badcabine wenste hij een baddienst te maken, en vroeg daarvoor toelating aan Jozef II. Zijn aanvraag werd goedgekeurd in 1784. En aldus ontstond in Oostende een eerste houten paviljoen voor verfrissingen, juist voor de Vuurtoren en voor de stadswallen.

Een romantische of aristocratisch aandoende naam zoals Plage of Lido was toen niet in de mode. Ons strandje droeg de veelzeggende naam Vuylpotshaven ... De strandzone was er geregeld bezaaid met wrakhout, vuil en resten allerlei ... er was nog geen bezwaar tegen milieuvervuiling!

Badgasten die geen gebruik van de cabines wensten te maken dienden op ruime afstand van de verpachte stranden te gaan baden. Dat had trouwens alles te maken met bescherming van de plaatselijke bevolking tegen al te lichtzinnige gewoontes van sommige baders...

Na de badkarren en op algemene vraag van de kuuroordgasten ontstonden er geleidelijkaan ook permanente badvoorzieningen. In 1797 werd onder 't Frans Bewind zelfs een eerste badreglement uitgevaardigd. Het zomerse badleven werd wel regelmatig door militaire activiteiten onderbroken. Reeds tijdens het Nederlandse Bewind kende de betekenis van Oostende als badstad een gestadige groei.

"Omdat het mooi weer was, werd er tegen het middaguur gebaad, toen ik op de zeedijk was. Mannen en vrouwen baden gemengd, de mannen in onderbroek, de vrouwen in badjas. Die badjas is een eenvoudig hemdje van een zeer lichte soort linnen, dat tot op de enkels afhangt, maar dat zich, eenmaal nat, sterk aan de huid hecht en dat door de branding vaak wordt opgelicht. Er was een jonge vrouw die op die wijze erg mooi was, te mooi wel misschien. Af en toe was ze net een van die antieke beelden met een tunica in kleine plooitjes. En zo, omkranst door de schuimende zee, was ze volstrekt mythologisch." Naar Victor Hugo in "België". 1837

In 1821 liet het stadsbestuur stenen zitbanken op de zeedijk plaatsen: naast versterkte wal

kreeg de dijk er dus een functie bij: ze werd wandelpromenade: Wandelen met zicht op zee, zien en gezien worden! ...

Het werd een komen en gaan van hoogwaardigheidsbekleders. Oostende kende nu een echt verblijfstoerisme, en begon met Spa te concurreren als "ville d'eau". Er kwamen Duitsers en Britten, die onze kust verkozen omwille van het fijne zand op breed strand, en het veilig baden! Ze hadden er zelfs een zware reis per diligence, of toen Britse mailboot voor over!

Na de start van de Belgische staat kwam het elitair toerisme pas goed op gang. De koninklijke familie koos Oostende als residentie in 1834. Leopold I kende als Engelsman het toerisme maar al te goed.

Onder voorzitterschap van Burgemeester Lansweert en met actieve medewerking van de Engelse consul Fauche werd in 1832 de "Société du Pavillon et des Bains de Mer d'Ostende" gevormd, die het eerste badhuis oprichtte en een badkarrendienst uitbaatte. Het gelijkvloers was bestemd als badvertrekken, boven waren er dames- en herensalons, een leeszaal, een spel- en biljartzaal. De stijl deed denken aan het "Royal Pavilion" te Brighton.

In 1841 bouwde Warrinier een tweede badhuis-paviljoen. Beide gebouwen waren opgetrokken in hout, en werden door stormen van de zeedijk geblazen. Immers, de vesten waren militair gebied, en het toenmalige Ministerie van Oorlog schreef voor dat de constructies van hout moesten zijn, om bij dringend oorlogsgevaar snel te kunnen worden afgebroken.

Een derde badhuisproject bleef overeind tot de stadsontmanteling.

In 1838 wordt het reizen naar Oostende pas gemakkelijk door de spoorlijn vanuit het binnenland. Vanaf 1850 zijn er zelfs de "trains de plaisir", voorlopers van het ééndagstoerisme. Een daguitstap aan zee behoorde toen tot de mogelijkheden van de beter geschoolde arbeiders. De spoorwegen legden gedurende het zomerseizoen speciale treinen in naar de kust op zondag aan gereduceerde prijzen. Deze extra-treinen waren uitgerust met een bar- en dansrijtuig, hadden restaurant, alsook artiesten en muzikanten aan boord ... Vanaf 26 juli 1905 bood de wet op de verplichte zondagsrust die mogelijkheid aan iedereen.

In 1854 wordt de Société des Bains gesticht door Louis Vandenebeele, in 1861 krijgen P. Fontaine, Eugène Serruys en Emile Janssens op 4 maart de exploitatie van de Baddienst. De nieuwe pachters herleidden de verscheidenheid

aan badkoetsen tot twee modellen, naast nog twee luxecabines. In 1860 nam men een eerste reddingsboot in dienst, het jaar daarop een tweede. Het stijgende aantal toeristen deed ook de lokale bevolking toenemen. Men vroeg ook het opgeven van Oostende als militaire vesting.

"De dag waarop ze (Koningin Louise-Marie) twee jaar getrouwd is, neemt ze haar eerste duik in zee. Dat gebeurt om acht uur in de morgen en er is al heel wat volk op de pier. 'Maar niemand zal het zien, want aan het rollende badhuisje is nog een tent bevestigd'. Mevrouw d'Hooghvorst en de heren Aerschot en Chasteler vergezellen haar. Ze wordt drie keer ondergedompeld en het hele bad duurt slechts twee minuten. Dat is voldoende voor het eerste contact en het doet haar echt goed". Naar Mia Kerckvoorde. "Louise van Orléans". 1988.

In 1862 wordt een nieuwe wandeldijk van meer dan 1000 meter ontworpen, ten westen. De wandelpromenade wordt het symbool van de badplaats die reeds midden de 19de eeuw een internationale reputatie kent, de gouden promenade. In 1865 viel de beslissing de stad te ontmantelen. Van 1862 tot 1877 wordt steeds gesproken over de oprichting van nieuwe gebouwen voor de Baddienst, tussen het Pavillon des Dunes en het Pavillon des Bains.

Oostende kreeg natuurlijk ook enorme uitstraling door haar meest trouwe "bezoeker", koning Leopold II. Geregeld verbleef de vorst te Oostende, en hij zette zich in om door zijn urbanisatieplannen Oostende tot een mondaine badplaats te doen openbloeien. Ze kreeg weldra de benaming: "Plage des Rois" en "Reine des Plages" mee. De vorst maakte terzelfder tijd de realisatie mogelijk van de Koninklijke Galerijen, het Koninklijk Theater, de Koninklijke Stallingen, het "Bois de Boulogne", de Wellingtonrenbaan ...

Vanaf 1880 krijgt Oostende een "kabinegeschiedenis"! Désiré Vandeveldde kreeg in Oostende een baan als schrijnwerker in dienst van de stad bij de badkarren en badcabines. Baders deden alles om te vermijden zelfs gezien te worden in badtenuue. Men kleedde zich om in de badkar, en deze werd daarna door paarden in het water getrokken, waar men dan voorzichtig uitstapte.

Reeds van voor 1900 merkte men hier en daar al een zeiltentje waarin gerei werd opgeborgen. Het waren de voorlopers van de latere strandcabines. Tussen 1900 en 1918 kwamen de strand-

cabines in ongeveer de huidige vorm op het strand. Het standenverschil was zeer groot, en slechts uiterst begoede families konden zich zo een cabine veroorloven. Het beeld van het strand tijdens de zomermaanden werd voornamelijk door hen bepaald.

De gewoontes wijzigden zich in de loop van de tijd, en zon en sportinfrastructuur werden belangrijk. De nieuwe badmode was reeds een eerste reden waarom het gebruik van badkarren als verouderd werd beschouwd. Door de veralgemening van het zonnebaden werd steeds meer van het lichaam getoond. Het puriteinse gegeven van lange badpakken en mobiele kledhokjes was uit de mode. De rollende cabines, verplaatsbaar met de eb- en vloedbeweging met hun paarden werden als zeer storend ervaren. Ze werden geleidelijk vervangen door houten vaste strandtenten, evenwijdig geplaatst aan de zeedijk.

In de Eerste Wereldoorlog hadden vluchtelingen in augustus-september 1914 nog de badkarren in gebruik als overnachtingsplaats ... Er waren er toen een 400-tal.

Na Wereldoorlog I werd Oostende een ideale halte op de lijn Oostende-Dover voor de Engelse ex-frontsoldaten en hun familie.

Vanaf 1920 was de stad uitbater van het strand, en verhuurde zelf cabines. Er ontstonden zelfs heel wat nieuwe beroepen zoals redders, dikwijls mensen uit het bouwbedrijf, want in de zomer lag het bouwen aan de kust vrijwel stil, maar ook oud-vissers en strandjutters, met een uitstekende kennis van de zee. Het baden was dan ook niet gratis, men diende in het bezit te zijn van een "badticket", door de gemeente uitgereikt. Andere nieuwe beroepen waren badvrouwen, menners voor paarden, ontvangers van huurgeld voor badkarren en badpakken (sinds 1870 verplicht), inspecteurs van de baden, die moesten toezien of het juiste bedrag werd geïnd, en de goede zeden werden nageleefd.

De luxe werd gedemocratiseerd.

Het maatschappelijk leven was ingrijpend veranderd door de oorlog. In 1909 was er de wet op de algemene dienstplicht, en toekenning van algemeen stemrecht in 1919. Ook de minder welstellenden wilden aan toerisme doen. Weer was het Groot-Brittannië dat het voortouw nam.

De sociale doorstroming was daar reeds eerder opgetreden, en zo vonden Britse lagere klassen de weg naar de vakantieoorden.

Waar in de twintiger jaren Oostende de aanblik bood van een sprankelende stad, werd de twee-

de helft van het interbellum gekenmerkt door de algemene economische crisis.

Zo werd er in Oostende koortsachtig gezocht om het toerisme een nieuw elan te geven:

In 1926 werd reeds een ontwerp tot verbreding van de zeedijk met het oprichten van badcellen ingediend door Ingenieur Verraert, voor het stuk tussen de IJzerstraat en de Parijsstraat. Er werd geen gevolg aan gegeven vanwege financiële problemen. Dat was ook wat gebeurde met alle andere voorstellen, zoals het ontwerp van architect Delune dat een zeer uitgebreid programma omvatte; dat van Ongenaë met aanleg van zwembad; dat van Franki, eveneens met zwembad en ondergrondse badcellen, enz.

Intussen had het stadsbestuur zonder succes een "mechanisch trekstelsel" beproefd voor badwagens, en grote beweegbare paviljoenen. Het richtte ook langs de zeedijk een luxepaviljoen op, met toegangspad, warm- en koudzoetwaterbaden, voetbaden en sanitair.

Maar er kwam steeds kritiek op het beleid, ondanks al deze inspanningen.

"

Men klaagde over alles en niets: over de te nemen zandstrook (de badwagens beperkten ongetwijfeld de vrije ruimten), over het te vuile zand, (al de pleziertreinen lieten er staaltjes van hun voor- en nagerechten achterwege), over de te slordige badwagens, over de te lastige bedelaars, over de eisen der vergunningshouders, over den dijk en zee ontsierende paviljoenreclames; over de politie; de pick-pockets; de voetbalspelers; de honden; de kleuters; de bengels; het Badpaleis; de crisis, enz., enz.!" (Zeewacht jan. 1935).

De vakbonden spannen zich in voor de eis voor betaalde vakantie. Bij wet van 8 juli 1936 werd het principe van één week betaalde vakantie aanvaard. Voor de toeristische plaatsen aan de kust stelde zich nu de keuze tussen dit nieuwe sociale toerisme, of het klassieke elitaire toerisme.

De beheerders van de badplaats "het Zoute" kozen resoluut voor het behoud van het mondaine karakter. Die optie bracht een echte concurrentieslag mee tussen Oostende en Knokke ... Voorheen was er een race tussen Blankenberge en Oostende, nu werd Knokke Oostende's grootste rivaal. Deze badplaats was veel later ontstaan ... was de voorkeurreresidentie van Koning Albert I geworden ... Alles had er een nieuwer en moderner imago...

Oostende had de beste spoorwegverbinding, en de trein was het vervoermiddel van de moderne toerist. De mensen met betaald verlof kwamen derhalve aan zee in de Koningin der Badsteden, die haar mondaine allures zag verdwijnen. Heel wat goede vakantiegangers verdwenen hierdoor naar "het Zoute"...

Vermelden we hier ook het spectaculaire bankroet van een reeks luxe-zeedijkhotels, verenigd in de groep "Les Palaces d'Ostende". Het luxe-hoteltoerisme als exponent van het pronkerige "Belle Epoque"-tijdperk was voorbijgestreefd. De rijken verlieten Oostende...

OOSTENDE VERGAAT !

Zoo gij geen reddende hand uitsteekt ;
 Zoo gij het initiatief niet steunt genomen door de maatschappij in wording « Ostende-Plage » ;
 Zoo de badendienst niet volledig heringricht en gemoederniseerd wordt ;
 Zoo gij het in de steek laat !

Aarzel niet langer : neem een of meerdere aandelen in de maatschappij « Ostende-Plage ».

Inschrijvingen worden aangenomen ten buree'e van het blad.

uit de Zeewacht-dec.1934

Oostende vergaat

Er diende dus iets beters gevonden te worden zonder noodzakelijke nieuwe uitgaven voor de stad, de concurrent "het Zoute" moest de pas afgesneden worden.

Op 2 maart 1934 werd een bijzondere commissie aangesteld om het uitbatingsvraagstuk te onderzoeken.

Op 4 juni 1934 besloot deze commissie tot de dringende noodzakelijkheid om onder de zeedijk een reeks vaste badcellen in te richten.

Op 19 oktober 1934 stichtte de Rotary Club het "Syndicaat voor de verbetering van de zeebaden en stranddiensten van Oostende", nadat Henri Serruys, raadslid en Rotariër het voorontwerp van herinrichting had uiteengezet. De gebroeders Elleboudt Robert en Charles waren toen telkens voor één jaar voorzitter. Notaris Van Coillie sloot zich bij hen aan in de interesse voor de uitbreiding en de verfraaiing van de stad. Ook James Ensor was gewonnen voor de verfraaiing van de dijk.

Het was dit "syndicaat" dat op 22 december 1934 de plaats inruimde voor de maatschappij "Ostende-Plage", waaraan de stad Oostende op 11 januari 1935 vergunning verleende tot het uitbaten van de badendienst en bijbehorende. Er

OOSTENDENAARS !

Om te vermijden dat het zomerseizoen verkwijne
 Om een eenige attractie te verwezenlijken
 Om Oostende als Koningin der Badsteden te behouden
 Om ons strand eenig schoon te houden
 Om waarde te geven aan uw huizen, handel of nijverheid
 Om onze stad terug bloeiend te maken
 Voeg U bij degenen die reeds ingeschreven hebben
 Breng onmiddellijk uw inschrijving bij de N. V. Ostende-Plage in vorming.
 Wacht niet meer !
 Inschrijving in alle lokale banken en ten buree'e van de maatschappij, 29, Warschaustraat.

(Men leze op bladzijde 4 het vervolg der ondorschrijverslijst.)

INSCHRIJVINGSFORMULIER

Ik, ondergeteekende, (*)

verklaar te onderschrijven tot aandelen van 250 frank ieder, der te stichten N. V. « Ostende-Plage ».

Ik stort 50 frank per titel, te samen frank, op de Bank : te Oostende of ten kantore van het blad, (**)

Ik verplicht mij, al de onderschreven titels te bevrjden volgens oproep van den beheerraad der Maatschappij.

..... den Januari 1935, (Handteeken).

(*) Voornaam, naam, beroep en volledig adres.
 (**) Doorhalen wat nutteloos is.

kwam een grootscheepse actie tot fondsenwerving.

Er werd een wedstrijd voor architecten uitgeschreven door de stad. Architect Charles Pil was delegatielid van de jury.

Als detail kunnen we aanbrengen dat er inmiddels ook plannen werden uitgewerkt voor een nieuw Thermenpaleis. Architect Daniels diende daarvoor een plan in met vaste badinstallaties aan de zee kant, maar dit plan werd niet weerhouden.

Er waren 14 ontwerpen, en er werden er 2 ex aequo geklasseerd: het ontwerp werd dan ook toegekend aan de 4 architecten Christiaens, Colombie, Smis en Vallay, die nu in team een plan uitwerkten voor vaste badinstallaties onder de westelijke zeedijk nabij het Kursaal.

De nieuwe infrastructuur werd op twee wijzen geaccentueerd. De oppervlakte werd vergroot door de zeedijk van halfcirkelvormige uitstulpingen te voorzien: zo kwam 3 x meer plaats vrij voor stoelen.

Anderzijds was er een verticaal teken: een torenvormige constructie in het midden, voorzien van een ingebouwd uurwerk, terzelfdertijd functionerend als luchtkoker.

Op 22 februari 1935 machtigde het schepencollege Ostende-Plage tot het uitvoeren van de bouwwerken, opgemaakt op 10 november 1934.

Op 26 februari 1935 namen de werken een aanvang.

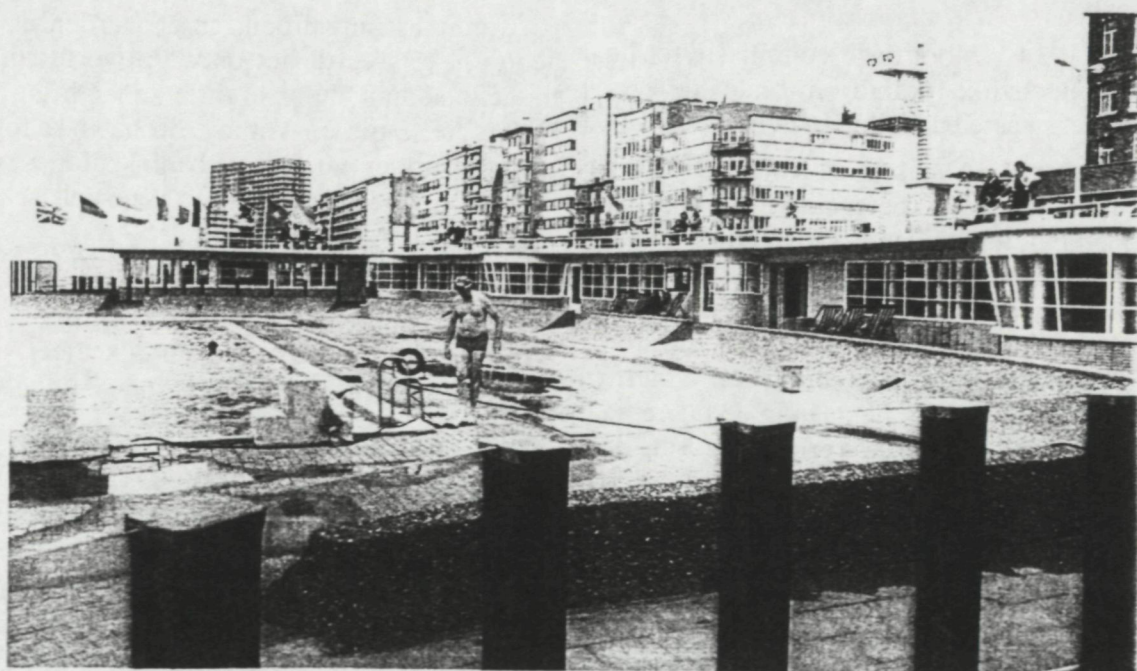
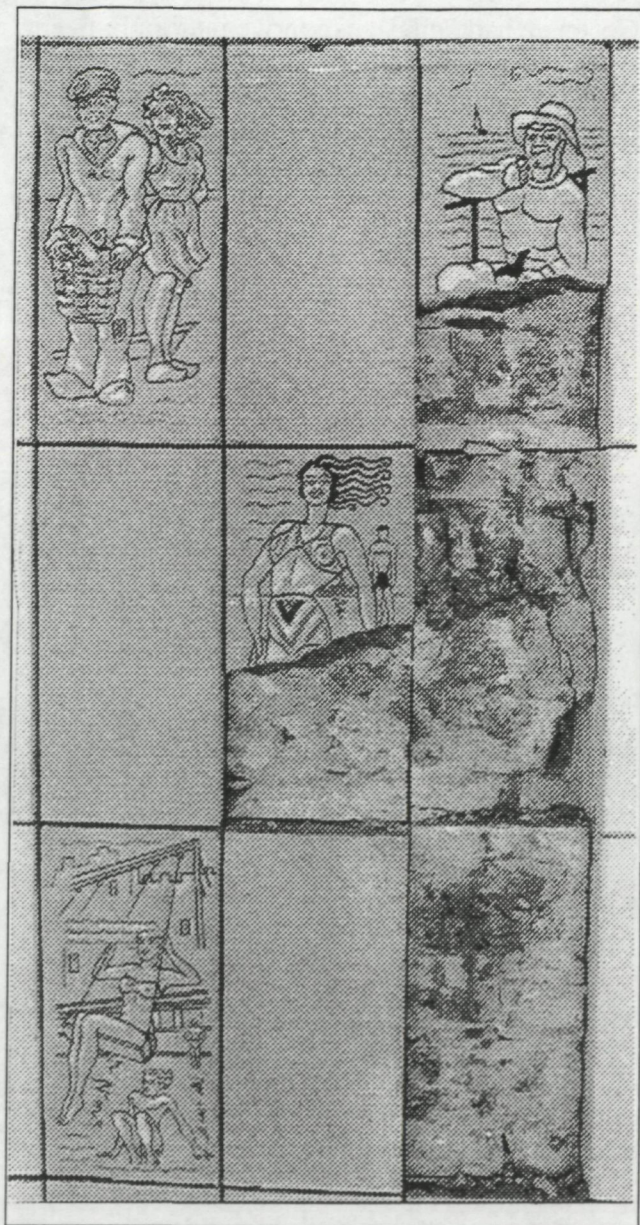
Het "Lido" moest het mooiste voorbeeld van een terras op de zeedijk worden, gecombineerd met een badinrichting op het strand. De bezoekers van het Lido werden door de vorm van het gebouw als het ware gepresenteerd aan de gemeente.

Nauwelijks een jaar later werden dergelijke badinstallaties in Knokke gebouwd door architect Dugardyn (Compagnie Immobilière Le Zoute).

Na de Tweede Wereldoorlog zorgde architect Dugardyn voor analoge vaste badinstallaties te Blankenberge in 1949, architect Smis te Oostduinkerke in 1956.

NB.: Er moet op het onderscheid gewezen worden tussen de Heren Dujardin en Dugardyn. Wijl deze laatste een Brugs architect is gedurende het interbellum, is de heer Antoine Dujardin, Luikenaar (1848 - 1922) en ook architect, samen met Louis Delbouille de pionier van het Oostends toerisme in de periode van Leopold II.

(wordt vervolgd)

Het openluchtbad in Oostduinkerke.